

MUHAMMED SAİD

muz 1993 – Ocak 1994 arasında Sind eyaleti valiliği yaptı.

Gençlerin ahlâkî değerlere bağlı olarak yetişmesi doğrultusunda yayın yapmak üzere Nonihâl-i Âdâb isimli bir birim kurdu. Ayrıca Pakistan'ın çeşitli şehirlerinde çocuk ve gençlik eğitimiyle ilgili Bezm-i Hemderd-i Nonihâl adıyla aylık toplantılar düzenledi. Ahlâkî değerlerin benimsenmesi amacıyla tertip ettiği Âvâz-ı Ahlâk isimli faaliyet çerçevesinde çeşitli toplantılar yaptı, radyo ve televizyon programları hazırladı. Pakistan'ın Karaçi, Ravalpindi, İslâmâbâd, Lahor ve Peşâver şehirlerinde çeşitli konularda konferansların verildiği Şem'-i Hemderd isimli bir forum oluşturdu. Daha sonra Hemderd Şûrası'na (Hamdard Council of Advisors) dönüştürülen bu forumda düzenlenen konferansların önemli bir bölümü *Main Currents of Contemporary Thought in Pakistan* adıyla kitap haline getirildi.

Muhammed Saîd 17 Ekim 1998 sabahı Karaçi'de uğradığı silahlı saldırı sonucu öldü. Cenazesi, kuruluşuna öncülük ettiği Medînetü'l-hikme bünyesindeki caminin bahçesine defnedildi. Çok yönlü bir kişiliğe sahipti; hekimlik ve eczacılığın yanı sıra gazetecilik, yazarlık, eğitimcilik ve sanayicilik yapmış, Pakistan'daki Hamdard Foundation'ın bilimsel ve kültürel faaliyetlerin merkezi durumuna gelmesinde önemli rol oynamıştır. Mütevazı ve dindar kişiliğiyle tanınan Muhammed Saîd Pakistan'ın belli başlı şehirlerinde ve Londra'da açtığı kliniklerde hasta muayenesiyle meşgul olmuş, hastalarının çoğundan tedavi ve ilâç ücreti almamıştır.

Geleneksel Doğu tıbbının uluslararası düzeyde tanınması için yoğun çaba gösteren Muhammed Saîd, Birleşmiş Milletler Eğitim ve Kültür Teşkilâtı (UNESCO) ve Dünya Sağlık Teşkilâtı (WHO) ile iş birliği yaparak alternatif tıpla ilgili yerel ve milletlerarası konferanslar ve seminerler düzenlemiştir. Institute of Health and Tibbi Research, Institute of Central and West Asian Studies, Society for the Promotion and Improvement of Libraries gibi kurumların başkanlığını yapmıştır. Onun üyesi olduğu milletlerarası kuruluşlardan bazıları şunlardır: Islamic Organization for Medical Sciences (Küveyt), International Union of Elementologists (Yeni Delhi), International Union of Health Education (Paris), New York Academy of Sciences, Royal Society of Health (Londra). Muhammed Saîd, Pakistan hükümetinin Sitâre-i İmtiyâz (1966), Kuwait Foundation for the Advancement of Science'in

İslâm Tabâbeti (1982) ve Novosti Press Agency'nin (Moskova) Uluslararası İbn Sînâ ödülüne (1989) layık görülmüş, vefatından sonra Pakistan hükümeti tarafından ülkede sivillere verilen en büyük nişan olan Nişân-ı İmtiyâz ile ödüllendirilmiştir (2000).

Eserleri. İngilizce ve Urduca çok sayıda kitabı bulunan Muhammed Saîd'in belli başlı eserleri şunlardır: *Hamdard Pharmacopoeia of Eastern Medicine* (Karachi 1970, 1997); *Traditional Greco-Arab and Modern Western Medicine: Conflict or Symbiosis* (Karachi 1979); *Pharmacy and Medicine Thru The Ages* (Karachi 1980); *Al-Biruni: His Time, Life and Works* (Ansar Zahid Khan ile birlikte, Karachi 1981); *Diseases of Liver: Greco-Arab Concepts* (Karachi 1982); *Cardiovascular Diseases: Greco-Arab Concepts* (Karachi 1983); *Pakistan Encyclopaedia Planta Medica* (Atta-ur-Rahman ve Viqaruddin Ahmad ile birlikte, I-II, Karachi 1986); *Road to Pakistan: A Comprehensive History of the Pakistan Movement* (Moinu-ul-Haq, Sharif-ul-Mujahid ve Ansar Zahid Khan ile birlikte, Karachi 1990); *Medieval Muslim Thinkers and Scientists* (Delhi 1991); *Medicinal Herbal* (Aftab Saeed ile birlikte, Karachi 1996). Muhammed Saîd ayrıca Bîrûnî'nin *eş-Şaydele fi't-tıbb* adlı eserini İngilizce tercümesiyle birlikte neşretmiştir (*Al-Bîrûnî's Book on Pharmacy and Materia Medica*, Karachi 1973).

Çeşitli dergilerde çok sayıda makalesi bulunan, yurt dışı gezileriyle ilgili olarak kaleme aldığı notları kitap halinde yayımlanan Muhammed Saîd *Hamdard Medicus*, *Hamdard Islamicus*, *Hemderd-i Nonihâl* (Urduca), *Hemderd-i Şihhat* (Urduca) dergilerinin yanı sıra *Journal of Pakistan Historical Society*'nin ve Birleşmiş Milletler Eğitim ve Kültür Teşkilâtı'nın süreli yayını *Courier*'in Urduca basımı olan *Peyâmî* dergisinin editörlüğünü yapmış, 50.000'den fazla kitap ihtiva eden kütüphanesini 1989 yılında Hemderd Üniversitesi'ne bağışlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Seyyed Hossein Nasr, "Hakim Muhammed Saîd", *IS*, XXXVII/4 (1998), s. 565-566; "Hakim Mohammed Saîd Profile of a Humanitarian", *HI*, XXII/4 (1999), s. 9-22; Ansar Zahid Khan, "Shaheed Hakim Mohammed Saîd Editor-in-Chief Hamdard Islamicus", *a.e.*, XXII/4 (1999), s. 25-30; a.mlf., "Shaheed Hakim Mohammed Saîd and the Pakistan Historical Society", *JPHS*, XLVII/4 (1999), s. 21-25; Hakim Naimuddin Zubairy, "Hamdard Foundation", *DIA*, XV, 448.

M. KÂMİL YAŞAROĞLU

MUHAMMED b. SELÂM

(bk. BİKENDÎ, Muhammed b. Selâm).

MUHAMMED SİDDÎK HAN

(bk. SİDDÎK HASAN HAN).

MUHAMMED b. SİRÎN

(bk. İBN SİRÎN).

MUHAMMED SÛRESİ

(سورة محمد)

Kur'an-ı Kerim'in kırk yedinci sûresi.

Adını 2. âyette geçen Hz. Peygamber'in isminden alır. Medine döneminde nâzil olmuştur. "Seni yurdundan çıkararak bu şehirden daha güçlü nice şehirleri yok ettik" meâlindeki 13. âyetin Resûl-i Ekrem'in Mekke'den Medine'ye hicretinin ilk gecesinde nâzil olduğu nakledilmektedir (Âlûsî, XXVI, 36). Bazı âyetlerinde Allah yolunda savaşmaya temas edilmesi sebebiyle Kitâb sûresi olarak da adlandırılır. Otuz sekiz âyet olup fâsılası م، ف، ت harfleridir.

Sûrenin muhtevasını üç bölüm halinde ele almak mümkündür: Müslümanların gerektiğinde müşriklerle savaşmasının kaçınılmaz olduğu, münâfıkların iç dünyasına ait tahliller, müminlerin müslüman toplumunu koruyup yüceltmek için canları ve mallarıyla gayret sarfetmelerine yönelik davet. Sûrenin birinci bölümü (âyet 1-15) kâfirlerle müminlerin durumundan bahseden âyetlerle başlar. İnkâr edip Allah yolundan alıkoyanların amelîlerinin boşa çıkacağı, müminlerin ise madî ve mânevî durumlarının düzeltileceği belirtilir (âyet 1-3). Bu âyetlerde yer alan "Allah yolundan saptıranlar" ifadesiyle Bedir Gazvesi'ne katılan müşriklerin veya İslâm'a girmek isteyenlere engel olan Ehl-i kitaba mensup kişilerin kastedildiği söylenmekle birlikte bu ifade, inkâr etmekle kalmayıp hak dine girmek isteyenleri engellemeye çalışan herkesi kapsamaktadır. Daha sonra kâfirlerle savaşın kaçınılmaz olduğu durumlarda gevşeklik gösterilmemesi istenir ve esirlere yapılacak muamelelere temas edilir. Savaştan bahseden 4. âyette, "Allah dileseydi kendisi onlardan oç alırdı, fakat sizi birbirinizle sınamak için savaş emretmektedir" denilmek suretiyle müslümanlara

imanlarını sına ve fedakârlığa hazır olduklarını fiilî olarak ispatlama fırsatının verilmesi hedeflenmektedir. Ardından hak dinin yaşatılması uğrunda hayatlarını feda edenlerin çabalarının boşa gitmeyip Allah tarafından ebedî mutluluk mekânı olan cennetle ödüllendirileceği belirtilir. Müminlerle kâfirlerin dünyevî durumlarıyla uhrevî konularının tasvirine devam edilir. 13. âyette Resûl-i Ekrem'in Mekke'den hicret etmeye zorlanması anlatılır ve bunun önceki peygamberler tarafından daha güçlü inkârcılar tarafından da uygulandığı, fakat hepsinin helâk edildiği bildirilir. Sürenin ikinci bölümünde (âyet 16-30) önce münafıkların tavırları, Peygamber'in tebliğ meclisinde savaşın da söz konusu edildiği âyetlerin gelişi sırasında ve sosyal hayatın kritik dönemlerinde iki yüzlü tutumları gözler önüne serilir. Kur'an gerçeğiyle karşı karşıya buldukları halde akıllarını kullanmadıkları belirtilir ve hem dünyada

hem âhirette hüsrana uğrayacakları haber verilir. Muhacirlerden ve ensardan oluşan samimi müminlerin yanı sıra münafık gruplarının da yer aldığı Medine döneminde yahudilerin ve Mekke'deki Kureyş ileri gelenlerinin teşkil ettiği düşman cephesi söz konusuydu. Bu sebeple sürenin üçüncü bölümünde (âyet 31-38) içe yönelik problemlere temas edilerek hakbâtıl mücadelesinin ve toplumsal zorlukları aşmanın gereği açıklanır. Burada samimi müslümanlardan ileri derecede gayret, güçlülere tahammül, Allah'a ve resulüne itaat ve Allah yolunda malî destek istenmektedir. İnkârda direnen, gerçeği anladıktan sonra hak yolun önünde engel oluşturan ve resule muhalefet eden kimseleri dünyada başarısızlığın, âhirette de ilâhî rahmet ve mağfiretten mahrumiyetin beklediği vurgulanır.

Muhammed süresinin asırlardan beri putperestlik inancına sahip bulunan, eşitlik, hürriyet ve sosyal adalet ilkelerinden uzak bir şekilde hayatını sürdüren kabilelerin ortak bir ideal ve merkezî bir yönetim altında yeni bir toplum oluşturmaları sırasında duyulan sancıların teşhis ve tedavisini ortaya koyduğunu söylemek mümkündür. Medine toplumunun büyük çoğunluğu samimi mümin olmakla birlikte içlerinde münafıklar da vardı; çevrelerinde ise düşmanları bulunuyordu. Bunun çaresi olarak Medine halkına Hz. Peygamber'e itaat etmeleri, Allah'a ve resulüne karşı samimi olmaları emredilmekte, resulden de kadın ve erkek müminlerin bağışlanması için Allah'a niyazda bulunması istenmektedir. Sürenin son âyetinde son ilâhî dinin yeryüzüne yerleşmesi ve insanlığın mutluluğuna hizmet edebilmesi için malî fedakârlığın lüzumu bildirilmekte, fakat bazılarının cimri davranıldığı hatırlatılmaktadır. Ayrıca kendilerini İslâm'a adanması gerekenlerin sırt çevirmesi halinde Allah'ın başka toplumlara görev vermek suretiyle dinini pâyidar etmeye muktedir olduğu belirtilmektedir.

Bazı tefsir kaynaklarında sürenin faziletine dair yer alan, "Muhammed süresini okuyan kimseye cennet nehirlerinden içirmesi Allah'ın yerine getireceği bir vadedir" meâlindeki hadisin (meselâ bk. Zemahşerî, III, 540) sahih olmadığı anlaşılmaktadır (Muhammed et-Trablusî, II, 721). Muhammed süresi hakkında yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır: Muhammed Saîd İd. *Sûretü Muhammed ve'l-kazâyâ elletî tü'alicühâ* (1402-1403, yüksek lisans tezi, Câmîatü Ümmî'l-kurâ külliyyetü's-şerîa [Mekke]); Muhammed

Hasan Muhammed Yûsuf, *Sûretü Muhammed: Dirâse luğaviyye şâmîle* (Kahire 1986).

BİBLİYOGRAFYA :

Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XXVI, 25-42; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Kahire), III, 529-540; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, XXVIII, 48-76; Kurtubî, *el-Câmi'*, XVI, 223-259; İbn Kesir, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-âzîm*, Kahire, ts. (Dâru İhyâi'l-kütübî'l-Arabiyye), IV, 172-205; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî 'an şedidî'z-za'fe'l-mevzû' ve'l-vâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekkâr), Mekke 1408, II, 721; Âlûsî, *Rûhu'l-me'âni*, XXVI, 36-83; Elmallî, *Hak Dini*, VI, 4366-4400; Abdullah Mahmûd Şehhâte, "Ehdâfû sûreti Muhammed", *ME*, LII/8 (1980), s. 1470-1476.

M. KÂMİL YAŞAROĞLU

MUHAMMED b. SUÛD

(محمد بن سعود)

Muhammed b. Suûd b. Muhammed
b. Mukrin es-Suûdî
(ö. 1179/1765)

Suûdî hânedanının kurucusu
(1745-1765).

Muhtemelen 1100'de (1689) Dir'iye'de doğdu. Arabistan'ın çeşitli yerlerine dağılmış olan Aneze kabilesinin Mesâlîh koluna mensup Âl-i Mukrin aşiretindedir. Atalarından Mâni' b. Rebîa el-Merîdî IX. (XV.) yüzyılda Katîf'ten gelerek Dir'iye'ye yerleşmiş ve o tarihten itibaren emirler bu aileden çıkmıştır. Muhammed, babası Suûd b. Muhammed'in 1137'de (1725) ölümünden veya bir rivayete göre kuzeni Zeyd b. Merhân'ın 1140'ta (1727-28) öldürülmesinden sonra Dir'iye emirliğine getirildi.

1158 (1745) yılında Vehhâbilîğin kurucusu Muhammed b. Abdülvehhâb, Uyeyne civarında fikirlerini yaymaya çalışırken gördüğü tepkiler üzerine Dir'iye'ye sığınmak zorunda kaldı. Muhammed b. Suûd, İbn Abdülvehhâb'ın Dir'iye'ye geldiğini duyunca başlangıçta onunla ilişki kurmakta tereddüt ettiyse de (hiç tereddüt göstermediği, hatta İbn Abdülvehhâb'ın onun daveti üzerine geldiği de rivayet edilir) kardeşlerinin ve hanımının İbn Abdülvehhâb'ın gelişinin kendisi için önemli bir fırsat olduğunu söylemeleri üzerine onunla görüştü ve fikirlerinden etkilenerek kendisini destekleyeceğini, ancak başarıya ulaştıktan sonra başka bir yere gitmemesi ve hasat zamanı bölgedeki kabilelerden topladığı haraca karışmaması gerektiğini bildirdi. İbn Abdülvehhâb da onu asla terketmeyeceğini ve şu anda eline geçen haracın çok fazlasını alaca-

Muhammed süresinin ilk âyetleri

